

Universiteit Utrecht

Relatiestatus en welzijn: verschillen tussen jonge en oudere individuen

Bachelorproject Sociologie

Datum: 15 juni 2018

Auteurs gemeenschappelijke deel: Kylian van Dam - 5573092
Sigi Evers – 5762375

Auteur individueel deel: Sigi Evers

Scriptiebegeleider: Anne-Rigt Poortman

Tweede beoordelaar: Müge Simsek

1. Inleiding

Het hebben van een partner draagt positief bij aan het welzijn van het individu (Soons & Liefbroer, 2008; Stack & Eshleman, 1998). Individuen met een partner hebben een betere toegang tot hulpbronnen en krijgen meer ondersteuning dan individuen zonder partner. Hoe groter het gebruik en de toegang van verschillende hulpbronnen en ondersteuning van de partner, hoe beter het welzijn van het individu. Eveneens kan het welzijn van een individu ook beïnvloed worden selectiefactoren. Selectiefactoren kunnen zowel de relatiestatus als het welzijn van een individu beïnvloeden.

Westerse maatschappijen maken echter een transitie door in de manier waarop vrouwen en mannen een partnerschap vormen (Kiernan, 2009). De sociale betekenis van het huwelijk is veranderd (Manting, 1995). Daar waar individuen vroeger kozen voor het huwelijk wordt vandaag de dag (ongehuwd) samenwonen meer geaccepteerd. Samenwonen wordt niet alleen beschouwd als een alternatieve vorm van partnerschap, maar tevens als een voorstadium van het huwelijk. Individuen die kiezen voor samenwonen besluiten gemiddeld na twee jaar te gaan huwen of om de relatie te beëindigen (Brown & Booth, 1996). Naast het groeiend aantal samenwonende individuen is in de afgelopen dertig jaar tevens het aantal individuen met een latrelatie toegenomen (Levin, 2004). Door een toenemende individualiserende maatschappij is het niet delen van een huishouden met een partner meer geaccepteerd.

Individuen die samenwonen hebben soortgelijke leefomstandigheden als gehuwde individuen (Brown en Booth, 1996). Bij beide relatietypen leven individuen samen in één huishouden. Desondanks hebben gehuwde individuen een hoger welzijn. Verschillende verklaringen worden hiervoor gegeven in de sociale literatuur. Zo zouden gehuwde individuen meer toegang hebben tot hulpbronnen en meer ondersteuning krijgen van de partner dan samenwonende individuen (Soons & Liefbroer, 2008; Stack & Eshleman, 1998). Daarnaast zouden gehuwde individuen een betere relatie-kwaliteit hebben (Brown en Booth, 1996). Een hogere relatie-kwaliteit betekent een beter welzijn van het individu. Soons en Kalmijn (2009) benaderen deze welzijnsverschillen vanuit een andere invalshoek. Niet het huwelijk zorgt voor een beter welzijn van het individu, maar individuen met bepaalde kenmerken zouden eerder geneigd zijn om te huwen en deze kenmerken zorgen tevens voor een hoger welzijn van het individu. Dit wordt het selectie-effect genoemd.

Tot nu toe heeft eerder onderzoek zich vooral gericht op verschillen in welzijn tussen gehuwde en ongehuwde individuen of tussen gehuwde individuen en individuen die (ongehuwd) samenwonen. Er is echter nog weinig onderzoek naar het effect van latrelaties op het welzijn van het individu (Levin, 2004; Karlsson & Borell, 2002; Haskey, 2005). Derhalve zal onderzocht worden of er welzijnsverschillen zijn tussen gehuwde individuen, samenwonende individuen en individuen met een latrelatie. In deze studie wordt beargumenteerd dat de welzijnsverschillen verklaard kunnen worden aan de hand van hulpbronnen

en ondersteuning van de partner of selectiefactoren. In dit onderzoek wordt daarom de volgende onderzoeksvraag beantwoord:

(1) Is er een verschil in welzijn tussen individuen zonder en met een partner en maakt het relatietype (gehuwd, (ongehuwd) samenwonen, latrelatie of alleenstaand) uit?

Naast het verschil in welzijn van individuen met verschillende relatietypen heeft eerder onderzoek niet gekeken naar de invloed van leeftijd op het effect van relatiestatus¹ op het welzijn van een individu. Derhalve wordt er in dit onderzoek geanalyseerd of de welzijnsverschillen tussen individuen met een verschillende relatiestatus af- of toenemen naarmate men ouder wordt. Enerzijds zou leeftijd invloed kunnen hebben op de individuele hulpbronnen. Anderzijds zou leeftijd veranderingen in de referentiegroep van het individu teweeg kunnen brengen. Beide kunnen het effect op relatiestatus en het welzijn van het individu beïnvloeden. In dit onderzoek wordt derhalve de volgende onderzoeksvraag beantwoord:

(2) Variëren de welzijnsverschillen tussen individuen met een verschillende relatiestatus al naar gelang van de leeftijd van het individu?

2. Theoretisch kader

In dit onderzoek wordt onderzocht of het hebben van een partner invloed heeft op het welzijn van een individu, en of er welzijnsverschillen zijn tussen de relatietypen gehuwd, (ongehuwd) samenwonende, latrelaties of alleenstaand. Daarnaast wordt er gekeken of dit effect versterkt of vermindert naarmate de leeftijd van een individu toeneemt. Het effect van relatiestatus op het welzijn van het individu en de invloed van leeftijd hierop zal worden verklaard aan de hand van omgekeerde causatie, het selectie-effect en sociale causatie. In dit onderzoek staat het causale verband centraal, maar voor de volledigheid worden zowel omgekeerde causatie als het selectie-effect behandeld.

2.1 Omgekeerde causatie, selectie-factoren en sociale causatie

2.1.1 Omgekeerde causatie

Omgekeerde causatie stelt dat niet de relatiestatus invloed heeft op het welzijn, maar dat het welzijn invloed heeft op de relatiestatus van het individu. Stutzers en Frey (2006) stellen dat een ongelukkig, introvert en ontevreden persoon minder leuk is om een relatie mee te hebben. Daarentegen is een partner

¹ Onder relatiestatus wordt het al dan niet hebben van een partner en de verschillende relatietypen van individuen verstaan.

die gelukkig, extravert, betrouwbaar en meelevend is een aantrekkelijke partner. Naarmate een individu aantrekkelijker is, wordt de kans op het hebben van een partner en om te huwen groter. Ervan uitgaande dat de relatiestatus gehuwd het hoogst is, gevolgd door respectievelijk samenwonend, latrelatie en alleenstaand (in het vervolg van dit onderzoek wordt dit een positief verband genoemd), wordt er verwacht dat hoe gelukkiger het individu, hoe hoger de relatiestatus. In dit onderzoek zal echter de omgekeerde causatie niet worden onderzocht.

2.1.2 Selectie-effecten

Naast omgekeerde causatie zou er sprake kunnen zijn van selectiefactoren die het wel of niet hebben van een partner en het relatietype van het individu beïnvloedt. Het selectie-effect wordt gedefinieerd als persoonskenmerken van individuen die zowel het al dan niet hebben van een partner en het relatietype als de verschillen in welzijn verklaren, waardoor er een verband lijkt te bestaan (Soons & Kalmijn, 2009). De invloed van een relatie op het welzijn zou dan spurieus zijn. In de literatuur worden een aantal selectiefactoren onderscheiden: toewijding, economische status (inkomen en opleiding), gezondheid, religie en de levensloop van het individu (gescheiden of kinderen uit een vorige relatie). In dit onderzoek is het echter alleen mogelijk om te controleren voor de volgende selectiefactoren: opleiding, religie, gescheiden en kinderen uit een vorige relatie. De keuze voor deze selectiefactoren wordt toegelicht in de methodesectie.

Toewijding (commitment) aan een relatie

Een eerste selectie-factor is de toewijding aan een relatie. Deze factor speelt alleen een rol bij het relatietype van het individu, en niet bij het al dan niet hebben van een partner. Toewijding aan een relatie zorgt ervoor dat het welzijn van een individu toeneemt (Brown & Booth, 1996; Wiik, Bernhardt en Noack, 2009). Toewijding zorgt voor een betere relatiekwaliteit en vergroot daarmee het welzijn van het individu. Daarnaast heeft toewijding aan een relatie invloed op het relatietype van het individu. Alleenstaand betekent per definitie dat er geen toewijding is aan een relatie (Poortman & Liefbroer, 2010). De mate van toewijding aan een relatie neemt toe van latrelaties naar ongehuwd samenwonen naar gehuwd. Individuen die alvorens toegewijd zijn aan een relatie zullen dus eerder geneigd zijn binnen een meer toegewijde relatietype te vallen, zoals ongehuwd samenwonen of gehuwd. Gesteld wordt dat individuen in een latrelatie minder toewijding hebben aan de relatie dan individuen die ongehuwd samenwonen of gehuwd zijn. Individuen in een latrelatie prefereren een zekere mate van autonomie (Karlsson & Borel, 2002). Deze autonomie heeft men minder bij een relatie waar het individu samenwoont, waardoor samenwonen en gehuwd meer toewijding vereist. Daarnaast wordt gesteld dat samenwonen een minder toegewijde relatietype is dan het huwelijk (Soons & Kalmijn, 2009). Samenwonende individuen rapporteren vaker ruzie te hebben dan gehuwde individuen. Aldus, toegewijde

individuen hebben een hoger welzijn en een hogere kans op een vaste relatie (huwen) dan individuen die minder toegewijd zijn aan de relatie. Dit zou kunnen leiden tot een positief verband tussen het relatietype en het welzijn van het individu.

Economische status

Een andere selectie-factor is de economische status van het individu. De economische status bestaat uit het inkomen en de opleiding van het individu. Een hoog inkomen en een hoog opleidingsniveau dragen bij aan het welzijn van het individu omdat het de mogelijkheid biedt tot een betere vervulling van de behoeftes van het individu (Soons & Kalmijn, 2009). Een hogere economische status verhoogt tevens de kans op het hebben van een partner en beïnvloedt het relatietype. Hoogopgeleide individuen met een hoog inkomen zijn aantrekkelijkere partners (financieel stabiel) vergeleken met laagopgeleide individuen met een laag inkomen, waardoor hoogopgeleide individuen met een hoog inkomen vaker intieme relaties hebben en eerder zullen huwen. Laagopgeleide individuen gaan eerder samenwonen dan hoogopgeleide individuen en stellen het huwelijk, vanwege een gebrek aan financiële hulpmiddelen, langer uit (Bumpass & Lu, 2000; Soons & Kalmijn, 2009). Aldus, hoogopgeleide individuen hebben een hoger welzijn en een hogere kans op het hebben van een partner en een vastere relatie (samenwonen of huwen) dan laagopgeleiden individuen. Dit zou kunnen leiden tot een positief verband tussen de relatiestatus en het welzijn van het individu.

Gezondheid

Gezondheidsproblemen betreffen zowel mentale als fysieke problemen van een individu. Gezondheidsproblemen zijn negatief gerelateerd aan welzijn (Soons & Liefbroer, 2008). Daarnaast wordt er verwacht dat individuen met een goede gezondheid aantrekkelijkere partners zijn, waardoor deze individuen eerder een partner zullen hebben en een vaster relatietype (samenwonen of huwen) hebben dan ongezonde individuen. Zo stellen Soons en Liefbroer (2008) dat een verhoogd niveau van psychologische onrust de kans van een individu om te huwen vermindert. Tevens is problematisch gedrag, zoals overmatige alcoholconsumptie of roken, negatief voor de gezondheid en vermindert dit de kans op huwen (Horwitz & White, 1998). Individuen die problematische gedrag vertonen komen minder snel terecht in vastere relatietypen. Alleenstaande individuen hebben over het algemeen een slechtere gezondheid dan samenwonende individuen of gehuwde individuen (Poortman & Liefbroer, 2010). Aldus, individuen met een goede gezondheid hebben een beter welzijn, hebben meer kans op het hebben van een partner en zullen eerder kiezen voor een vastere relatie (huwen) dan individuen met een lage gezondheid. Dit zou kunnen leiden tot een positief verband tussen de relatiestatus en het welzijn van het individu.

Religie

De religie van het individu zou tevens een selectiefactor kunnen zijn. Religie speelt meer een rol bij het relatietype van het individu en minder bij het al dan niet hebben van een partner. Vroomheid is positief gerelateerd aan welzijn (Soons & Kalmijn, 2009). Religie geeft individuen hoop, structuur en betekenis aan het dagelijkse leven, wat het welzijn van het individu verhoogt (Hoverd & Sibley, 2013). Daarnaast heeft de kerk strenge normen als het gaat om ongehuwd samenwonen. Kerkleden en individuen die de kerk regelmatig bezoeken hebben daarom een grotere kans om te trouwen. Individuen met een onconventionele attitude zijn eerder geneigd om te gaan samenwonen (Horwitz & White, 1998). Aldus, religieuze individuen hebben een beter welzijn en zullen eerder kiezen voor een vastere relatie (huwen) dan niet-religieuze individuen. Dit zou kunnen leiden tot een positief verband tussen de relatiestatus en het welzijn van het individu.

Levensloop: scheiden, kinderen

Tevens kan levensloop een verklaring zijn voor zowel het welzijn van een individu als de relatiestatus van het individu. Gebeurtenissen zoals scheiden of het hebben van kinderen hebben een langdurige invloed op het welzijn van een individu (Kohler, Behrman & Skytthe, 2005; Soons & Kalmijn, 2009). Individuen die de negatieve effecten van een scheiding hebben meegemaakt hebben doorgaans een lager welzijn dan individuen die gehuwd zijn (Soons & Kalmijn, 2009). Tevens zal het welzijn van gescheiden individuen niet meer hetzelfde niveau bereiken zoals voor de scheiding. Daarnaast zullen deze individuen eerder kiezen voor een minder vaste relatie bij een volgende relatie of zelfs kiezen voor geen relatie. Aldus, gescheiden individuen hebben een lager welzijn en zullen eerder kiezen voor een minder vaste relatie (ongehuwd samenwonen of latrelatie) dan individuen die nooit gescheiden zijn. Dit zou kunnen leiden tot een positief verband tussen de relatiestatus en het welzijn van het individu, omdat de groep alleenstaanden en individuen met een latrelatie disproportioneel bestaat uit gescheiden individuen (Levin, 2004).

Het hebben van kinderen uit een vorige relatie heeft een negatief effect op het welzijn van vooral alleenstaande ouders (Pollmann-Schult, 2014). Alleenstaande ouders met kinderen uit een vorige relatie hebben meer te maken met psychologische stress en disproportioneel hoge kosten met betrekking tot bijv. tijdsbesteding aan en de financiële kosten van kinderen. Daarnaast kan het hebben van kinderen uit een vorige relatie het (toekomstige) relatietype van het individu beïnvloeden. Zo zijn individuen met kinderen uit een vorig huwelijk minder snel geneigd om (opnieuw) te huwen (De Graaf & Kalmijn, 2003). Zij zullen eerder kiezen voor een minder vast relatietype zoals samenwonen of een latrelatie. Tevens spelen kinderen uit een vorige relatie een rol bij het kiezen voor samenwonen of een latrelatie. Individuen met kinderen uit een vorige relatie kunnen prefereren om samen te wonen, maar zouden in plaats van samenwonen kunnen kiezen voor een latrelatie door de aanwezigheid van kinderen (Haskey, 2005).

Ouders met kinderen uit een vorige relatie willen het kind niet uit de betrouwbare omgeving (school of het ouderlijke huis) halen of het kind niet direct blootstellen aan een nieuw 'familielid'. Daarnaast zijn individuen met kinderen uit een vorige relatie minder aantrekkelijke partners (De Graaf & Kalmijn, 2003). Dit betekent dat individuen met kinderen uit een vorige relatie minder kans hebben op het krijgen van een toekomstige partner. Aldus, individuen met kinderen uit een vorige relatie hebben een lager welzijn, minder kans op het hebben van een partner en zullen eerder een minder vaste relatie hebben dan individuen zonder kinderen uit een vorige relatie. Dit zou kunnen leiden tot een positief verband tussen de relatiestatus en het welzijn van het individu, omdat de groep alleenstaanden en individuen met een latrelatie disproportioneel bestaat uit individuen met kinderen uit een vorige relatie.

2.1.3 Sociale causatie

Welzijnsverschillen tussen individuen met en zonder een partner en de welzijnsverschillen tussen verschillende relatietypen kunnen tevens verklaard worden als een causaal verband. Het al dan niet hebben van een partner en het relatietype heeft dan een directe invloed op het welzijn van een individu. Centraal staan twee redeneringen die de directe invloed van het hebben van een partner en het relatietype op het welzijn van het individu verklaren: hulpbronnen/ondersteuning van de partner en stigmatisering.

Soons en Liefbroer (2008) stellen dat hulpbronnen het individu de gelegenheid geeft om zijn of haar fysieke of psychologische behoefte te vervullen. Het vervullen van de fysieke en psychologische behoefte vergroot het welzijn van het individu. Hierbij maken Soons en Liefbroer (2008) onderscheid tussen materiële hulpbronnen, persoonlijke hulpbronnen en sociale hulpbronnen. Materiële hulpbronnen refereren naar extern bezit zoals inkomen, educatie en werk. Persoonlijke hulpbronnen zijn eigenschappen (zelfvertrouwen of optimisme) waardoor een individu kan omgaan met stress. Sociale hulpbronnen betreffen de sociale integratie of sociale steun van een partner waardoor men eenvoudiger gewenste resultaten behaalt. Deze drie soorten hulpbronnen worden vergroot door het hebben van een partner. In overeenstemming met het drietal hulpbronnen van Soons en Liefbroer (2008) onderscheiden Stack & Eshleman (1998) een drietal ondersteuning van de partner: financiële ondersteuning (ook wel materiële hulpbronnen), emotionele ondersteuning en ondersteuning van de mentale gezondheid (ook wel sociale hulpbronnen). Deze komen overeen met de hulpbronnen beschreven door Soons en Liefbroer (2008). In het vervolg van dit onderzoek wordt er voor de consistentie gesproken over materiële, persoonlijke en sociale hulpbronnen van de partner.

Het hebben van een partner geeft individuen toegang tot verschillende hulpbronnen van deze partner. Dit zou betekenen dat alleenstaande individuen de minste toegang hebben tot verschillende hulpbronnen ten opzichte van individuen die een partner hebben. Daarnaast wordt verwacht dat de toegang tot verschillende hulpbronnen van de partner sterk samenhangt met het relatietype van het

individu. Hierbij kan men onderscheid maken tussen samenwonende individuen (zowel gehuwd als ongehuwd) en individuen die zich bevinden in een latrelatie. Een vastere relatie (ongehuwd en gehuwd samenwonen) zou de toegang tot verschillende hulpbronnen voor beide partners kunnen vergroten. Als er wordt gekeken naar materiële hulpbronnen hebben individuen die kiezen voor ongehuwd of gehuwd samenwonen, ten opzichte van individuen in een latrelatie, een gedeeld huishouden wat de huishoudkosten per individu verlaagt, profiteren zij van een tweede inkomen van de partner waardoor het risico op armoede vermindert en kan samenwonen de verantwoording van het individu voor een inkomen vergroten aangezien de partner (en/of kinderen) hier afhankelijk van is (Soons, Liefbroer & Kalmijn, 2009). Daarnaast zullen individuen die ongehuwd of gehuwd samenwonen gezond gedrag meer aanmoedigen (sociale hulpbron) dan individuen in een latrelatie, gezien zij afhankelijker van elkaar zijn. Samenwonende individuen zullen symptomen van ongezond gedrag eerder herkennen, zullen meer bemoedigen als het gaat om medische behandeling en ontmoedigen als het gaat om risicovol gedrag (roken of drinken). Ten slotte blijken individuen die samenleven veel gedeelde vrienden (sociale hulpbron) te hebben met hun partners (Kalmijn & Bernasco, 2001). Er wordt verwacht dat individuen in een latrelatie minder gedeelde vrienden hebben, aangezien zij niet samenleven met hun partner en dus minder kans hebben om in contact te komen met vrienden van de partner wanneer deze op bezoek komen. In dit onderzoek wordt verwacht dat alleenstaande individuen of individuen in latrelatie geen of minder toegang hebben tot verschillende hulpbronnen van hun partner wat ervoor zorgt dat deze individuen een lager welzijn hebben dan individuen die ongehuwd of gehuwd samenwonen.

Naast het verschil in welzijn tussen alleenstaande individuen, individuen in een latrelatie en samenlevende individuen kan er ook een verschil zijn in welzijn tussen gehuwd samenwonende individuen en ongehuwde samenwonende individuen. Als er wordt gekeken naar materiële hulpbronnen hebben gehuwd samenwonende individuen, ten opzichte van ongehuwde samenwonende individuen, meer voordeel als het gaat om het betalen van belasting, hebben meer rechten als het gaat om erfenis of het ouderschap, en zullen meer investeren in financiële zekerheid (Soons & Liefbroer, 2008). Daarnaast kunnen gehuwde individuen zich eerder bekommeren of bezighouden met de gezondheid van hun partner (sociale hulpbron) dan ongehuwd samenwonende individuen. Gehuwde individuen zijn, in vergelijking met de minder vaste relatie van ongehuwde samenwonende individuen, meer aan elkaar gebonden wat de stimulatie van gezond gedrag kan vergroten. Eveneens zorgt het huwelijk dat het individu zich gewaardeerd voelt (sociale hulpbron). De sociale steun groeit zodra het individu voor een vastere relatie kiest. Gehuwde individuen rapporteren meer wederzijdse emotionele ondersteuning dan andere relatietypen (Joung et al., 1997).

Tevens zou de flexibiliteit van de verschillende relatietypen de toegang tot hulpbronnen kunnen beïnvloeden (Kalmijn & Bernasco, 2001). Zo zijn individuen met een latrelatie of individuen die

ongehuwd samenwonen juridisch niet aan elkaar verbonden door middel van een huwelijk en zijn zij meer flexibel als het gaat om het beëindigen van hun relatie. Deze flexibiliteit in de relatie kan ervoor zorgen dat individuen met een latrelatie en ongehuwd samenwonende individuen minder hulpbronnen zullen investeren in de relatie met hun partner in vergelijking met gehuwde samenwonende individuen, met als gevolg dat het welzijn van individuen met een latrelatie en ongehuwd samenwonende individuen lager zal zijn dan het welzijn van gehuwde samenwonende individuen. Eveneens is er een verschil in flexibiliteit tussen individuen in een latrelatie en ongehuwd samenwonende individuen. Individen in een latrelatie kunnen de relatie nog eenvoudiger beëindigen dan ongehuwde samenwonende individuen aangezien zij het huishouden niet delen. Dit kan leiden tot een mindere investering van hulpbronnen in de relatie met hun partner. Aldus, hoe flexibeler het relatietype is, hoe minder toegang individuen zullen hebben tot de hulpbronnen van hun partner, met als gevolg dat het welzijn van een individu afneemt.

Ten slotte wordt verwacht dat stigmatisering een factor kan zijn die welzijnsverschillen tussen individuen met een verschillende relatiestatus kan verklaren. DePaulo en Morris (2006) stellen dat alleenstaande individuen worden gestigmatiseerd. Aan gehuwde individuen werden kenmerken als volwassen, stabiel, eerlijk, gelukkig en liefhebbend toegeschreven. Alleenstaande individuen daarentegen kregen kenmerken als onvolwassen, onzeker, egocentrisch, ongelukkig, eenzaam en lelijk toegeschreven. De stigmatisering van alleenstaande individuen kan leiden tot (juridische) discriminatie (DePaulo & Morris, 2006). Zo is het lastiger voor individuen zonder partner om een huis te huren en rapporteren deze individuen een slechtere service te krijgen in openbare gelegenheden dan individuen met een partner. Deze discriminatie kan leiden tot een lager welzijn van individuen zonder partner ten opzichte van individuen met een partner, die deze discriminatie niet ervaren.

Er wordt verwacht dat er geen tot weinig verschil is in de stigmatisering van ongehuwd samenwonende individuen en gehuwde individuen. Ongehuwd samenwonen wordt steeds meer geaccepteerd door de jaren heen (Bumpass, Sweet & Cherlin, 1991). Hiekel en Keizer (2015) concluderen dat individuen zich vrij voelen in de keuze om ongehuwd samen te wonen of te huwen. Doordat zowel ongehuwd samenwonen als ongehuwd samenwonen wordt geaccepteerd, wordt er vermoed dat er minder stigmatisering plaatsvindt tussen deze twee relatietypen. Hoewel het aantal latrelaties stijgt, zijn deze nog steeds relatief weinig voorkomend (Levin, 2004). Waar samenwonen (ongehuwd en gehuwd) meer geïnstitutionaliseerd is in Nederland, zijn er weinig regelingen betreft LAT-relaties. Individen in een latrelatie kunnen last krijgen van dezelfde discriminatie als alleenstaanden, daar hun relatie vaker wordt gezien als minder legitiem dan gehuwde- en ongehuwde samenwonende individuen. Derhalve wordt er verwacht dat individuen in een latrelatie, in vergelijking met ongehuwd samenwonende individuen en gehuwde individuen, meer last kunnen krijgen van negatieve gevolgen van stigmatisering, waardoor hun welzijn lager zou kunnen zijn.

Aan de hand van de theorie over hulpbronnen en stigmatisering wordt de volgende hypothese getoetst:

Hypothese 1: Het welzijn zal het hoogst zijn onder (a) individuen met een partner vergeleken met individuen zonder een partner, en als er rekening gehouden wordt met het relatietype (b) zal het welzijn het hoogst zijn onder gehuwde individuen, gevolgd door respectievelijk ongehuwd samenwonende individuen, individuen met een latrelatie en alleenstaande individuen.

2.2 Verschillen tussen jonge en oudere individuen

In dit onderzoek wordt eveneens onderzocht of de welzijnsverschillen tussen individuen met een verschillende relatiestatus verschilt per leeftijd. Het modererende effect van leeftijd op de invloed de relatiestatus op het welzijn van het individu is nog een schaars onderzocht onderwerp in de literatuur. Deze studie beoogt hieraan kennis bij te dragen.

Jongere individuen hebben een groter sociaal netwerk vergeleken met het sociale netwerk van oudere individuen (Ajrouch, Antonucci & Janevic, 2001). Jonge individuen zouden minder afhankelijk kunnen zijn van de sociale hulpbronnen van de partner dan individuen van middelbare leeftijd en oudere individuen omdat jonge individuen deze sociale hulpbronnen beter uit eigen sociaal netwerk kunnen aanwenden. Sociale hulpbronnen vanuit de partner worden meer relevant naarmate de leeftijd van het individu toeneemt. Dit zou erop kunnen duiden dat de invloed van relatiestatus op het welzijn van het individu versterkt wordt naarmate de leeftijd van een individu toeneemt. Daar waar jonge individuen een groter sociaal netwerk hebben, hebben individuen met een middelbare leeftijd en oudere individuen meer (eigen) materiële hulpbronnen (Shorrocks, 1975). De materiële hulpbronnen van een individu nemen toe naarmate de leeftijd van het individu stijgt en nemen weer af als het individu met pensioen gaat. Jongere individuen zouden afhankelijker kunnen zijn van de materiële hulpbronnen en financiële ondersteuning van een partner dan individuen van middelbare leeftijd en oudere individuen. Individen van middelbare leeftijd en oudere individuen hebben veelal meer (eigen) materiële hulpbronnen, waardoor de relatiestatus van een individu minder noodzakelijk is voor het verkrijgen van materiële hulpbronnen of financiële ondersteuning van de partner. Daarnaast zou het oudere individu zich kunnen neerleggen bij een partnerloos bestaan of kiezen voor een minder vaste relatie. Het is maar de vraag of het oudere individu nog behoefte heeft aan een partner en of het oudere individu nog een partner nodig heeft. Het leven van een ouder individu kan ingericht zijn op een partnerloos bestaan en zich niet willen aanpassen aan een nieuwe potentiële partner. Het oudere individu zou tevreden kunnen zijn met zijn of haar situatie alvorens hij of zij een potentiële partner ontmoet. Hulpbronnen vanuit een partner zijn dan niet tot minder van

belang. Dit zou erop kunnen duiden dat de invloed van relatiestatus op het welzijn van het individu afneemt naarmate de leeftijd van het individu stijgt.

Naast een verschil in sociale en materiële hulpbronnen van individuen met verschillende leeftijden en het neerleggen bij de situatie van het oudere individu, zou relatiestatusvergelijkingen met leeftijdsgenoten ook van invloed kunnen zijn. Individuen vergelijken zichzelf met leeftijdsgenoten waarbij individuen die afwijken van de referentiegroep een lager welzijn hebben (van Praag, 2011). Naarmate de leeftijd van een individu toeneemt, zullen meer leeftijdsgenoten een partner vinden. Als de leeftijd van alleenstaande individuen toeneemt en zij nog geen partner hebben gevonden, wijken deze individuen steeds meer af van de referentiegroep. Door het afwijken van de referentiegroep zal de stress van het individu zonder partner toenemen en zal dit individu een lager welzijn ervaren dan individuen met een partner. Het aantal individuen met een partner zal echter ook weer kunnen afnemen als het individu een oudere leeftijd (56 jaar of ouder) heeft bereikt. Alleenstaande individuen zullen dan minder afwijken van referentiegroep met als gevolg dat de stress van dit individu weer afneemt en de welzijnsverschillen tussen individuen met een verschillende relatiestatus weer verkleind worden. Dit zou dan duiden op een non-lineair verband, waarbij de invloed van leeftijd op het effect van relatiestatus op het welzijn van een individu zou toenemen en op oudere leeftijd weer zal afnemen.

Aan de hand van de theorie over de invloed van leeftijd op het effect van de relatiestatus op het welzijn van het individu, worden twee tegengestelde hypothesen getoetst:

Hypothese 2a: Het effect van relatiestatus op het welzijn van een individu wordt versterkt naarmate de leeftijd van het individu toeneemt

Hypothese 2b: Het effect van relatiestatus op het welzijn van een individu wordt verzwakt naarmate de leeftijd van het individu toeneemt

3. Methode

3.1 Data

Voor dit onderzoek is de data van ‘Netherlands Kinship Panel Study’ (NKPS) gebruikt (Dykstra et al., 2005). Deze data beoogt de complexiteit van veranderende familierelaties en familiebanden in Nederland weer te geven. Onderwerpen die aan bod zijn gekomen betreffen bijv. de omvang van de familie, hoe vaak familieleden bij elkaar komen en wat familieleden voor elkaar betekenen. In 2002 werd de eerste ronde, in 2005 de tweede ronde, in 2010 de derde ronde en in 2014 werd de vierde ronde van de NKPS gehouden. In dit onderzoek wordt echter alleengebruik gemaakt van de eerste ronde van de NKPS. De eerste ronde van de NKPS werd vrijgegeven in juli 2004. De data werd afgenomen aan de hand van twee

methoden; een computer geassisteerd persoonlijk interview en een schriftelijk individuele vragenlijst. Er zijn respondenten die alleen hebben meegewerkt aan het computer geassisteerd persoonlijk interview en respondenten die hebben meegewerkt aan zowel het computer geassisteerd persoonlijk interview en de schriftelijk individuele vragenlijst. Voor dit onderzoek worden zowel vragen uit het computer geassisteerd persoonlijk interview als uit de schriftelijke individuele vragenlijst gebruikt. Om die reden wordt alleen de respondent die zowel het computer geassisteerd persoonlijk interview als de schriftelijke individuele vragenlijst heeft beantwoord meegenomen in dit onderzoek. In totaal zijn er 21992 respondenten benaderd voor zowel het computer geassisteerd persoonlijk interview als de schriftelijk individuele vragenlijst. Het responspercentage van de NKPS-wave 1 bedraagt 37.1%. Dit betekent dat 8161 respondenten tussen de 18 en 79 jaar zowel hebben meegewerkt aan het computer geassisteerde persoonlijk interview als de schriftelijke individuele vragenlijst. Van de geselecteerde respondenten weigerde 50.9% (n=11192) mee te werken aan het onderzoek, 10.5% (n=2311) van de geselecteerde respondenten kon niet bereikt worden en 1.4% (n=328) van de geselecteerde respondenten was te ziek, dement of geestelijk niet in orde om mee te werken aan het onderzoek. In de data zijn vrouwen, individuen van middelbare leeftijd, vrouwen met kinderen thuis en individuen uit oost-Nederland oververtegenwoordigd. Mannen, jongere individuen en oudere individuen, huishoudens die bestaan uit alleenstaande vrouwen, individuen uit gebieden met hoge en lage urbanisatie en individuen uit west-Nederland zijn ondervertegenwoordigd.

Naast de selectie om alleen te kiezen voor de respondent die zowel het interview als de vragenlijst heeft ingevuld zijn missings op de variabelen die worden gebruikt in de analyse niet meegenomen in de data wat leidt tot een gelijke n (n=6496) voor alle variabelen.

3.2 Operationalisering

Afhankelijke variabelen

Keizer, Dykstra en Poortman (2009) beschrijven dat welzijn bestaat uit twee aspecten, namelijk een cognitieve evaluatie van het algemene welzijn van het individu en de mate waarin een individu zich positief of negatief voelt op dagelijkse basis. Deze definitie van welzijn zal tevens worden gehanteerd in dit onderzoek. In dit onderzoek zijn derhalve de afhankelijke variabele ‘*algemene levenstevredenheid*’ en ‘*dagelijks welzijn*’ geconstrueerd om het welzijn van een individu te meten. Om de cognitieve evaluatie van het algemene welzijn van het individu te meten wordt er gebruik gemaakt van de Diener’s schaal van levenstevredenheid (Diener et al, 1985; Keizer, Dykstra & Poortman, 2009). Uit het NKPS zijn om die redenen de volgende stellingen geselecteerd: ‘*Mijn leven is ideaal in de meeste opzichten*’, ‘*Mijn levensomstandigheden zijn uitstekend*’, ‘*Ik ben tevreden met mijn leven, alles bij elkaar genomen*’, ‘*Als ik mijn leven opnieuw kon leven zou ik heel weinig anders doen*’. Een 5-punts likertschaal werd gebruikt

voor het beantwoorden van deze stellingen, met de antwoordcategorieën '(1) helemaal mee eens', '(2) mee eens', '(3) niet eens, niet oneens', '(4) mee oneens' en '(5) helemaal mee oneens'. De stellingen zijn omgepoold en samengevoegd tot de variabelen 'algemene levenstevredenheid', op de manier dat een hoge waarde een hoge algemene levenstevredenheid betekent. De scores van de respondenten op de verschillende stellingen zijn opgeteld tot één score. Respondenten kunnen een score behalen van 4 tot en met 20 punten waarbij 4 punten het minst tevreden is en 20 punten meest tevreden is over de algemene levenstevredenheid. De Cornbach's Alpha is 0.83. Dit betekent dat de betrouwbaarheid van de samengevoegde variabelen hoog is. De algemene levenstevredenheid van de respondenten is links-scheef verdeeld (skewness = -.566, SE =.029). Dit betekent dat het grotendeel van de respondenten hoog scoren op de algemene levenstevredenheid. Er zijn meerdere methoden gebruikt om een normale verdeling te bewerkstelligen. Desondanks bleef de algemene levenstevredenheid links scheef verdeeld.

Om het dagelijks welzijn van het individu te meten wordt er gebruik gemaakt van de vijfpunts mentale gezondheid index (MHI5) van Berwick (Berwick et al, 1991; Keizer, Dykstra & Poortman, 2009). Uit het NKPS zijn om die redenen de volgende vragen geselecteerd: '*Hoe vaak was u gedurende de afgelopen 4 weken erg zenuwachtig?*', '*Hoe vaak zat u gedurende de afgelopen 4 weken zo in de put dat niets u kon opvrolijken?*', '*Hoe vaak voelde u zich gedurende de afgelopen 4 weken kalm en rustig?*', '*Hoe vaak voelde u zich gedurende afgelopen 4 weken somber en neerslachtig?*' en '*Hoe vaak was u gedurende de afgelopen 4 weken een gelukkig mens?*'. Deze vraag had de volgende antwoordcategorieën: '(1) altijd', '(2) meestal', '(3) vaak', '(4) soms', '(5) zelden' en '(6) nooit'. De vragen '*Hoe vaak voelde u zich gedurende de afgelopen 4 weken kalm en rustig?*' en '*Hoe vaak was u gedurende de afgelopen 4 weken een gelukkig mens?*' zijn omgepoold op de manier dat een hoge waarde een hoge dagelijks welzijn betekent. Alle vier de stellingen zijn samengevoegd tot de variabelen 'dagelijks welzijn'. De scores van de respondenten op de verschillende stellingen zijn opgeteld tot één score. De respondenten kunnen een score behalen van 5 punten tot en met 30 punten waarbij 5 punten het slechtste dagelijkse welzijn en 30 het beste dagelijkse welzijn betekent. De Cornbach's Alpha is 0.86. Dit betekent dat de betrouwbaarheid van de samengevoegde variabelen hoog is. Tevens is er voor dagelijks welzijn bekeken of er sprake is van een normale verdeling. Het dagelijks welzijn van respondenten is links-scheef verdeeld (Skewness=-1.045, SE=.029). Er zijn meerdere methoden gebruikt om een normale verdeling te bewerkstelligen. Desondanks bleef het dagelijks welzijn links-scheef verdeeld. Bij het uitvoeren van een logistische regressieanalyse bleek de variabele 'dagelijks welzijn' robuust. Derhalve wordt deze variabele alsnog meegenomen in de analyse.

Onafhankelijke variabele(n)

Dit onderzoek heeft twee onafhankelijke variabelen; ‘*het al dan niet hebben van een partner*’ en ‘*relatietype*’. Het *al dan niet hebben van een partner* kan worden gemeten aan de hand van de volgende vraag ‘*Hebt u een partner? Welke situatie is op u van toepassing?*’. De respondent heeft de keuze uit vijf antwoordcategorieën: ‘*geen partner*’, ‘*wel partner, niet samenwonend*’, ‘*ongehuwd samenwonend*’, ‘*getrouwd, echtgeno(o)t(e) woont bij mij in huis*’ en ‘*getrouwd, echtgeno(o)t(e) woont niet bij mij in huis*’. Deze variabele zal worden gehercodeerd tot een dummy-variabele met de volgende twee antwoordcategorieën: 1 = ‘*partner*’ en 0 = ‘*geen partner*’. ‘*Partner*’ bestaat uit respondenten die bovengenoemde vraag hebben beantwoord met ‘*wel partner, niet samenwonend*’, ‘*ongehuwd samenwonend*’ en ‘*getrouwd, echtgeno(o)t(e) woont bij mij in huis*’. Enkel de respondenten die de vraag beantwoord hebben met ‘*geen partner*’ worden geclassificeerd als ‘*geen partner*’.

Voor de afhankelijke variabele ‘*relatietype*’ wordt dezelfde vraag gebruikt waarbij er onderscheid wordt gemaakt tussen gehuwd, samenwonend, latrelatie en alleenstaand. Van de vijf antwoordcategorieën wordt de categorie ‘*getrouwd, echtgeno(o)t(e) woont niet bij mij in huis*’ (42 respondenten) niet meegenomen. Deze respondenten vallen theoretisch gezien niet eenduidig onder een van de vier specifieke relatietypen. Het zou namelijk kunnen betekenen dat zij zowel behoren tot de groep ‘*getrouwde individuen*’ als tot de groep ‘*individuen met een latrelatie*’. Daarnaast is de *n* (*n*=42) voor deze groep respondenten te klein om deze apart te kunnen onderscheiden. Deze groep wordt derhalve als missings gerapporteerd en niet in de analyses meegenomen. Voor de consistentie van de variabelen is de categorie ‘*getrouwd, echtgeno(o)t(e) woont niet bij mij in huis*’ eveneens niet meegenomen bij de variabele ‘*het al dan niet hebben van een partner*’. Van de overige categorieën gehuwd, samenwonend, latrelatie en alleenstaand zijn dichotome variabelen gemaakt, waarbij ‘*0 = niet dit relatietype*’ en ‘*1 = wel dit relatietype*’ betekent.

Controlevariabelen

Variabelen die worden meegenomen om te controleren voor het selectie-effect zijn: ‘*opleiding*’, ‘*religie*’, ‘*gescheiden*’ en ‘*kinderen uit een vorige relatie*’. Daarnaast worden leeftijd (zie interactie-variabele) en sekse meegenomen als standaard sociale demografische controlevariabelen. De selectiefactoren toewijding, inkomen en gezondheid kunnen niet worden meegenomen in de analyse. Deze selectiefactoren zijn gemeten op het moment van de survey en niet voorafgaand aan de relatievorming wat selectie impliceert. Opleiding en religie zijn eveneens gemeten op het moment van de survey. Er wordt echter verwacht dat opleiding en religie stabiel blijven over de levensloop van het individu. Dit maakt het mogelijk om met opleiding en religie wel te controleren voor het selectie-effect.

Voor de controlevariabele 'opleiding' wordt de respondent gevraagd om zijn of haar hoogst behaalde opleidingsniveau in te vullen. Het 'hoogst behaalde opleidingsniveau' heeft tien antwoordcategorieën: '1 = lager school niet afgemaakt', '2 = alleen lagere school (incl. vglo)', '3 = lbo, huishoudschool, nhlo', '4 = mavo, ulo, mulo', '5 = havo, mms', '6 = vwo, hbs, atheneum, gymnasium', '7 = mbo, kmbo', '8 = hbo, kandidaatsexamen', '9 = universiteit' en '10 = postacademisch (bv. Notariaat, arstexamen, doctorstitel).

Voor de controlevariabele 'religie' is de volgende vraag gesteld: 'Rekent u zichzelf tot een bepaalde godsdienst, kerkgenootschap of religie?' Zo ja, welke? De respondent heeft bij deze vraag keuze uit elf antwoordcategorieën: 'geen godsdienst', 'Rooms-Katholieke Kerk', 'Nederlands-Hervormde Kerk', 'Gereformeerde Kerk (synodaal)', 'Overige gereformeerde kerkgenootschappen', 'Evangelische kerkgenootschappen', 'Overige christelijke kerkgenootschappen', 'Islam', 'Jodendom', 'Hindoeïsme', 'Overig'. Deze variabele zal worden gehercodeerd tot een dichotome variabele met de volgende twee antwoordcategorieën: '0 = niet religieus' en '1 = religieus'. De respondenten die hebben geantwoord met een bepaalde godsdienst, kerkgenootschap of religie vallen onder de antwoordcategorie 'religieus'. Respondenten die hebben geantwoord met 'geen godsdienst' vallen onder de antwoordcategorie 'niet religieus'.

Eveneens wordt er gekeken of individuen gescheiden zijn en of zij kinderen uit een vorige relatie hebben. Voor de controlevariabele 'gescheiden' wordt de volgende vraag aan de respondent gesteld: 'heb je ooit eerder geleefd met een partner, ongeacht gehuwd of ongehuwd?'. Deze vraag heeft de antwoordcategorieën 'ja' of 'nee'. Als de respondent antwoord met 'ja' dan beantwoordt de respondent tevens voor elk van de partners de volgende de vraag: 'Ben je gescheiden van deze partner of is je partner overleden?'. Deze vraag heeft de antwoordcategorieën 'gescheiden' en 'partner overleden'. Deze twee vragen samengevoegd vormen de controlevariabelen 'gescheiden'. Deze meet of individuen ooit eerder hebben geleefd met een partner en van deze partner gescheiden zijn. Zodra de respondent met 'ja' en 'gescheiden' heeft geantwoord wordt de respondent gecategoriseerd als '1 = gescheiden'. Zodra de respondent antwoord met 'nee' of met 'partner overleden' wordt de respondent gecategoriseerd als '0 = niet gescheiden'. In deze analyse wordt er geen onderscheid gemaakt in hoe vaak een individu is gescheiden.

Voor de controlevariabele 'kinderen uit een vorige relatie' is er aan de respondent de volgende vraag gesteld: 'Hebben jij en een vorige partner kinderen samen?'. Deze vraag heeft de antwoordcategorieën 'ja' en 'nee'. De vraag is enkel gesteld aan respondenten die de vraag 'heb je ooit eerder geleefd met een partner, ongeacht gehuwd of ongehuwd?' hebben beantwoord met 'ja'. Deze twee vragen zijn gebruikt om de variabele 'kinderen uit vorige relatie' te construeren. 'Getrouwd, echtgeno(o)t(e) woont niet bij mij in huis' (42 respondenten). Er wordt geen onderscheid gemaakt in het

aantal kinderen of het aantal partners waarmee de respondent kinderen heeft. Er is gekeken naar de onderlinge correlatie tussen ‘*Gescheiden*’ en ‘*kinderen uit een vorige relatie*’. Er is hiervoor een Cohen’s Kappa uitgevoerd. De twee variabelen blijken gematigd overeen te komen ($k=.481$, $p<.001$). Uit de correlatie blijkt dat de variabelen ‘*gescheiden*’ en ‘*kinderen uit een vorige relatie*’ afzonderlijk mogen worden meegenomen in de analyse van dit onderzoek.

Voor de controlevariabele ‘*sekse*’ is er gevraagd aan de respondent om zijn of haar geslacht in te vullen. Deze vraag heeft de antwoordcategorieën ‘*Man*’ en ‘*Vrouw*’. Deze vraag is gehercodeerd tot een dichotome variabele ‘*Sekse*’ met de antwoordcategorieën: ‘ $0 = Man$ ’ en ‘ $1 = Vrouw$ ’.

Interactie variabele

Om het interactie-effect (de invloed van leeftijd op het effect van het hebben van een *partner* en *relatietype* op het *welzijn* van het individu) te toetsen zal er gebruikt gemaakt worden van de variabele ‘*leeftijd*’. De respondent heeft zijn of haar leeftijd in jaren genoteerd. De leeftijden van de respondenten lopen van 18 jaar t/m 79 jaar oud. Eveneens is de variabele ‘*leeftijdscategorie*’ aangemaakt, waarbij de variabele *leeftijd* in drie categorieën is ingedeeld. De eerste categorie ‘*jong*’ bestaat uit respondenten met de leeftijd van 18 tot en met 30 jaar, de tweede categorie ‘*middelbaar*’ bestaat uit respondenten met de leeftijd van 31 tot en met 55 jaar en de derde categorie ‘*oud*’ bestaat uit respondenten vanaf 56 jaar en ouder. De variabele *leeftijdscategorie* is aangemaakt om een non-lineair verband te testen. Gezien er vermoedens zijn dat er sprake is van een non-lineair verband zal deze eveneens worden meegenomen in de analyses. De categorische variabele *leeftijdscategorie* wordt gebruikt bij de analyse om de het effect van het hebben van een partner op het welzijn van het individu te testen, kortom het interactie-effect. De continue variabele *leeftijd* wordt gebruikt bij de analyse om het effect van de verschillende relatietypen op het welzijn van het individu te testen. Er is voor gekozen om deze niet categorisch te testen, gezien het aantal respondenten binnen bepaalde categorieën (bijv. ‘oud en in een latrelatie’ of ‘oud en samenwonend’) laag is, waardoor de resultaten niet betrouwbaar zullen zijn.

3.3 Beschrijvende statistiek

Tabel 1. Beschrijvende statistiek van de geanalyseerde variabele welzijn, relatiestatus, selectiefactoren en demografische controlevariabelen.

	N	Minimum	Maximum	Mean	Std. Deviation *
<i>Afhankelijke variabelen</i>					
Algemene levenstevredenheid	6496	4.00	20.00	14.73	2.81
Dagelijks welzijn	6496	5.00	30.00	23.88	3.81
<i>Onafhankelijke variabelen</i>					
Partner	6496	.00	1.00	.73	-
Alleenstaand	6496	.00	1.00	.27	-
Latrelatie	6496	.00	1.00	.08	-
Samenwonend	6496	.00	1.00	.11	-
Gehuwd	6496	.00	1.00	.54	-
<i>Controle variabelen</i>					
Opleiding	6496	1.00	10.00	6.07	2.29
Religie	6496	.00	1.00	.55	-
Gescheiden	6496	.00	1.00	.25	-
Kinderen uit vorige relatie	6496	.00	1.00	.19	-
Leeftijd	6496	18.00	79.00	46.16	14.81
Geslacht	6496	.00	1.00	.57	-

* Niet weergegeven voor dichotome variabelen

In tabel 1 worden de beschrijvende statistiek getoond. Na de gemaakte selectie(s) bevinden zich in totaal 6496 respondenten in de data (N = 6496). Zoals weergegeven in tabel 1 is de *gemiddelde levenstevredenheid* van de respondenten 14.73 met een minimum van 4.00 en een maximum van 20.00. De *dagelijkse welzijn* van de respondent is gemiddeld 23.88 met een minimum van 5.00 en een maximum van 30.00. Het gemiddelde van het opleidingsniveau van de respondent is 6.07 met een minimum van 1.00 en een maximum van 10.00. Respondenten hebben een gemiddeld leeftijd van 46.16 jaar waarbij de jongste respondent 18 jaar is en de oudste respondent 79 jaar is. De overige variabelen zijn dummyvariabelen. Uit deze variabelen kan geconcludeerd worden dat 73 procent van de respondenten een partner heeft. Hiervan heeft 8 procent van de respondenten een latrelatie, woont 11 procent ongehuwd samen en is 54 procent gehuwd. Gekeken naar de selectiefactoren is 55 procent van de respondenten religieus, 25 procent van de respondenten heeft een echtscheiding met een vorige partner meegemaakt en

19 procent van de respondenten heeft kinderen uit een vorige relatie. Van alle respondenten is 57 procent vrouw.

3.4 Analytische strategie

Om het effect van het hebben van een partner en relatietype op het welzijn van het individu te onderzoeken is er gebruik gemaakt van meervoudige lineaire regressieanalyses.

Eerst wordt het effect van het hebben van een partner op de algemene levenstevredenheid en de dagelijks welzijn (tabel 2, modellen 0) van een individu, inclusief de demografische controlevariabelen, getest. In tabel 2, modellen 1 wordt het effect van het hebben van een partner op beide afhankelijke variabelen gecontroleerd voor de selectie-factoren (opleiding, religie, gescheiden en kinderen uit een vorige relatie). Het interactie-effect wordt toegevoegd in tabel 2, modellen 3. Het interactie-effect, de variabelen ‘jong’, ‘middelbaar’ en ‘oud’ keer de variabele ‘*het al dan niet hebben van een partner*’, meet of het effect van het hebben van een partner op de algemene levenstevredenheid en de dagelijks welzijn van een individu verschilt per leeftijdscategorie. De variabele leeftijd is in deze analyse gecategoriseerd in drie categorieën: *jong, middelbaar en oud*.

In tabel 3 wordt er onderscheid gemaakt tussen verschillende relatietypen: alleenstaand, latrelaties, samenwonend en gehuwd. In deze analyse is alleenstaand als referentiecategorie gebruikt. Tabel 3, modellen 0 testen het effect van relatietype op de algemene levenstevredenheid en het dagelijks welzijn van het individu, inclusief de demografische controlevariabelen. Er wordt gecontroleerd voor de selectiefactoren in tabel 3, modellen 1 en in de modellen 2 is het interactie-effect toegevoegd. Het interactie-effect, de variabele ‘*leeftijd*’ keer de variabelen ‘*alleenstaand*’, ‘*latrelatie*’, ‘*samenwonend*’ en ‘*gehuwd*’, meet of het effect van een relatietype op de algemene levenstevredenheid of de dagelijkse welzijn van het individu verschilt per leeftijd. Leeftijd is in deze analyse meegenomen als continue variabele.

4. Resultaten

Als er wordt gekeken naar de algemene levenstevredenheid van het individu komen de resultaten uit tabel 2, model 0 overeen met de eerste hypothese. Individuen met een partner hebben een betere algemene levenstevredenheid dan individuen die geen partner hebben ($b=1.814$, $p<.001$) (tabel 2, model 0). Dit heeft een effectgrootte van $0.65 (= 1.841/SD(Y))$, met een standaarddeviatie van $SD(Y) = 2.81$, wat een middelgroot effect betekent. Individuen met een partner scoren 1.814 punten hoger op algemene levenstevredenheid dan individuen zonder partner. Na het controleren voor de selectiefactoren opleiding, religie, gescheiden en kinderen uit een vorige relatie (tabel 2, model 1) blijft een individu met een partner 1.487 punten hoger scoren op de algemene levenstevredenheid dan een individu zonder partner ($b=1.487$,

$p < .001$). Het effect van het hebben van een partner op de algemene levenstevredenheid van het individu neemt dus iets af zodra de selectiefactoren als controlevariabelen worden toegevoegd. De controlevariabelen (selectiefactoren) opleiding, religie, gescheiden en kinderen uit een vorige relatie hebben een significant effect. Opleiding en religie hebben een positief effect op de algemene levenstevredenheid van het individu. Gescheiden en kinderen uit een vorige relatie hebben een negatief effect op de algemene levenstevredenheid van het individu. Dit betekent dat het effect van het hebben van een partner op de algemene levenstevredenheid van een individu deels verklaard kan worden door selectiefactoren.

In dit onderzoek wordt er een positief of negatief interactie-effect van leeftijd verwacht. Het verschil in verklaarde variantie (.03%) van dit model is erg klein, maar blijkt significant te zijn ($f_{\text{change}} = 12.214$, $df = 2$, 6485 $p < .001$). Uit de resultaten van tabel 2, model 2 blijkt dat het effect van het hebben van een partner op de algemene levenstevredenheid van het individu significant verschilt voor individuen met een middelbare leeftijd (31 tot en met 55 jaar oud) ten opzichte van jonge individuen (individuen met de leeftijd van 18 tot 30) en oudere individuen (individuen vanaf 56 jaar oud) ($b = .832$, $p < .001$). Dit betekent dat het effect van het hebben van een partner op de algemene levenstevredenheid van het individu toeneemt wanneer het individu een middelbare leeftijd bereikt en weer afneemt als het individu een oudere leeftijd bereikt (zie a en b van tabel 2). De resultaten komen niet overeen met de hypothese 2a en 2b. Er blijkt hier sprake te zijn van een non-lineair verband.

Als er wordt gekeken naar het dagelijks welzijn van het individu komen de resultaten uit tabel 2, model 0 overeen met de eerste hypothese. Tabel 2, model 0 weergeeft een significant effect voor het hebben van een partner op het dagelijks welzijn van een individu ($b = 1.486$, $p < .001$). Dit heeft een effectgrootte van 0.39 ($= 1.486 / SD(Y)$) met een standaarddeviatie van $SD(Y) = 3.81$), wat een klein effect betekent. Individuen met een partner scoren 1.486 punten hoger op dagelijks welzijn dan individuen zonder een partner. Deze resultaten komen eveneens overeen met de eerste hypothese. Nadat er gecontroleerd is voor de selectie-factoren opleiding, religie, gescheiden en kinderen uit een vorige relatie (tabel 2, model 1) heeft het individu met een partner eveneens een beter dagelijks welzijn dan een individu zonder partner ($b = 1.244$, $p < .001$). Het effect van het hebben van een partner op de dagelijks welzijn van het individu neemt dus iets af zodra de selectie-factoren als controlevariabelen worden toegevoegd. De controlevariabelen opleiding en gescheiden hebben een significant effect. Opleiding heeft een positief, en gescheiden een negatief effect op het dagelijks welzijn van een individu. Er is echter geen significant effect gevonden voor de controlevariabelen religie en kinderen uit een vorige relatie. Dit betekent dat het effect van het hebben van een partner op het dagelijks welzijn van een individu deels verklaard kan worden door de selectie-factoren gescheiden en opleiding. Religie en kinderen uit vorige relaties schijnen geen invloed te hebben op het dagelijks welzijn van het individu.

Als er wordt gekeken naar het interactie-effect van leeftijd voor het hebben van een partner op het dagelijks welzijn, is het verschil in verklaarde variantie (.02%) van model 2, tabel 2 erg klein, maar significant ($f_{\text{change}} = 7.371$, $df=2$, 6485 $p=.001$). Het interactie-effect van leeftijd is alleen significant voor individuen van middelbare leeftijd ($b=.894$, $p=.002$). Het interactie-effect is niet significant bij jonge individuen en oudere individuen. Dit betekent dat het effect van het hebben van een partner op het dagelijks welzijn van het individu toeneemt wanneer het individu een middelbare leeftijd bereikt en weer afneemt als het individu een oudere leeftijd bereikt. De resultaten niet komen overeen met hypothese 2a en 2b. Er blijkt hier sprake te zijn van een non-lineair verband.

Aan de hand van bovengenoemde resultaten kan er geconcludeerd worden dat individuen met een partner een hoger welzijn hebben, zowel op algemeen als op dagelijks welzijn. De welzijnsverschillen tussen individuen met een partner en individuen zonder partner zijn het grootst binnen de categorie met individuen van middelbare leeftijd.

Tabel 2. Het effect van het hebben een partner op het welzijn van het individu

	<i>Algemene levenstevredenheid</i>						<i>Dagelijks welzijn</i>					
	Model 0		Model 1		Model 2		Model 0		Model 1		Model 2	
	B	S.E.	B	S.E.	B	S.E.	B	S.E.	B	S.E.	B	S.E.
Partner/ geen partner	1.814***	.076	1.487***	.082	1.030***	.174	1.486***	.105	1.244***	.113	1.755**	.242
Opleiding	-		.080***	.015	.082***	.015	-		.150***	.021	.152***	.021
Religie	-		.187**	.068	.182**	.068	-		.020	.095	.015	.095
Gescheiden	-		-.648***	.092	-.594***	.093	-		-.554***	.127	-.496***	.129
Kinderen uit vorige relatie	-		-.392***	.110	-.426**	.113	-		-.148	.152	-.185	.157
Middelbaar lft.	-.674***	.095	-.462***	.096	-1.058***	.173	.120	.131	.296*	.133	-.344	.241
Oud lft.	-.343**	.105	-.119	.110	-.198	.191	.939***	.145	1.210***	.153	1.129***	.266
Geslacht	.155*	.068	.228**	.068	.220**	.068	-.807***	.093	-.715***	.094	-.724***	.094
Interactie mid	-		-		.832*** ^{ab}	.206	-		-		.894**	.286
Interactie oud					.145	.227					.150	.415
Verklaarde variantie	.083		.104		.107		.050		.061		.063	
N	6496		6496		6496		6496		6496		6496	

Noot. Afhankelijke variabelen: algemene levenstevredenheid en dagelijks welzijn. Referentiecategorie: jong lft.

*p<.05 **p<.01 ***p<.001

a. Individuen van een middelbare leeftijd verschillen significant (p<.001) van jonge individuen

b. Individuen van een middelbare leeftijd verschillen significant (p<.001) van oudere individuen

In tabel 3 wordt er onderscheid gemaakt tussen de verschillende relatietypen van individuen. Als er wordt gekeken naar de algemene levenstevredenheid van het individu komen de resultaten uit tabel 3, model 0 overeen met de eerste hypothese. Vergeleken met alleenstaande individuen hebben gehuwde individuen de hoogste algemene levenstevredenheid ($b=1.905$, $p<.001$), respectievelijk gevolgd door individuen die samenwonen ($b=1.558$, $p<.001$), individuen met een latrelatie ($b=.776$, $p<.001$) en ten slotte alleenstaande individuen. Bij gebruik van een andere referentiecategorie zijn de welzijnsverschillen tussen de relatietypen significant, met uitzondering van het welzijnsverschil tussen de relatietypen samenwonen en gehuwd.

In tabel 3, model 1 wordt het effect van relatietype op de algemene levenstevredenheid gecontroleerd voor de selectiefactoren (opleiding, religie, gescheiden en kinderen uit een vorige relatie). Na het controleren voor opleiding, religie, gescheiden en kinderen uit een vorige relatie blijft het effect van relatietype op algemene levenstevredenheid van het individu het hoogst voor gehuwde individuen ($b=1.569$, $p<.001$), respectievelijk gevolgd door samenwonende individuen ($b=1.439$, $p<.001$), individuen in een latrelatie ($b=.821$, $p<.001$) en ten slotte alleenstaande individuen. De controlevariabelen opleiding, religie, gescheiden en kinderen uit een vorige relatie hebben een significant effect. Opleiding en religie hebben een positief effect op de algemene levenstevredenheid van een individu. Gescheiden en kinderen uit een vorige relatie hebben een negatief effect op de algemene levenstevredenheid van een individu. Dit betekent dat het effect van het relatietype op de algemene levenstevredenheid van een individu deels verklaard kan worden door selectie-factoren.

Ten slotte is het interactie-effect toegevoegd (tabel 3, model 2). In dit onderzoek wordt er een positief of negatief interactie-effect van leeftijd verwacht. Het verschil in verklaarde variantie (.00%) van dit model blijkt echter niet significant te zijn ($f_{\text{change}}=.825$, $df=3$, 8483 $p=.480$). Dit komt overeen met het interactie-effect, die tevens niet significant blijkt te zijn. Dit betekent dat leeftijd geen invloed heeft op het effect van relatietype op de algemene levenstevredenheid van een individu.

Eveneens is er gekeken naar het effect van relatietype op het dagelijks welzijn van het individu. De resultaten uit tabel 3, model 0 komen overeen met de eerste hypothese. Het blijkt dat gehuwde individuen het hoogst scoren op het dagelijks welzijn van een individu ($b=1.593$, $p<.001$), respectievelijk gevolgd door individuen die samenwonen ($b=1.392$, $p<.001$), individuen in een latrelatie ($b=.673$, $p<.001$) en ten slotte alleenstaande individuen. Bij gebruik van een andere referentiecategorie zijn welzijnsverschillen tussen de relatietypen significant, met uitzondering van het welzijnsverschil tussen de relatietypen samenwonen en gehuwd.

In tabel 3, model 1 wordt het effect van relatietype op het dagelijks welzijn van een individu gecontroleerd voor de selectiefactoren (opleiding, religie, gescheiden en kinderen uit een vorige relatie). Na het controleren voor de selectiefactoren blijft het effect van relatietype op het dagelijks welzijn van het

individu het hoogst onder gehuwde individuen ($b=1.351$, $p<.001$), respectievelijk gevolgd door individuen die samenwonen ($b=1.230$, $p<.001$), individuen in een latrelatie ($b=.662$, $p<.001$) en ten slotte alleenstaande individuen. De controlevariabelen opleiding en gescheiden hebben een significant effect. De controlevariabelen religie en kinderen uit een vorige relatie zijn niet significant. Opleiding heeft een positief effect en gescheiden een negatief effect op het dagelijks welzijn van het individu. Dit betekent dat het effect van het relatietype op het dagelijks welzijn van een individu deels verklaard kan worden door selectiefactoren opleiding en gescheiden. Religie en kinderen uit een vorige relatie schijnen geen invloed te hebben op het dagelijks welzijn van een individu.

Ten slotte zijn in tabel 3, model 2 de interactie-effecten toegevoegd. In dit onderzoek wordt er een positief of negatief interactie-effect van leeftijd verwacht. Het verschil in verklaarde variantie (.00%) van dit model blijkt echter niet significant te zijn ($f_{\text{change}}=.736$, $df=3,6483$ $p=.530$). Dit komt overeen met het interactie-effect, die tevens niet significant blijkt te zijn. Dit betekent dat leeftijd geen invloed heeft op het effect van relatietype op het dagelijks welzijn van het individu.

Tabel 3. Het effect van relatietype op het welzijn van het individu

	<i>Algemene levenstevredenheid</i>						<i>Dagelijks welzijn</i>					
	Model 0		Model 1		Model 2		Model 0		Model 1		Model 2	
	B	S.E.	B	S.E.	B	S.E.	B	S.E.	B	S.E.	B	S.E.
Latrelatie	.776***ab	.136	.821***ab	.135	1.164**	.371	.673***ab	.188	.662***ab	.188	.361	.514
Samenwonen	1.558***	.122	1.439***	.123	1.831***	.392	1.392***	.168	1.230***	.170	1.674**	.543
Gehuwd	1.905***	.079	1.569***	.088	1.911***	.263	1.593***	.109	1.351***	.121	1.624***	.364
Opleiding	-		.075***	.015	.074***	.015	-		.152***	.021	.151***	.021
Religie	-		.171*	.069	.170**	.069	-		-.010	.095	-.010	.095
Gescheiden	-		-.686***	.092	-.667***	.093	-		-.510***	.127	-.499***	.128
Kinderen uit vorige relatie	-		-.241*	.114	-.278**	.119	-		-.113	.158	-.160	.164
Leeftijd	-.009***	.002	-.003	.003	.001	.004	.021***	.003	.028***	.004	.031***	.006
Geslacht	.144*	.068	.209**	.068	.195**	.068	-.803***	.093	-.709***	.094	-.718***	.095
Lft. Latrelatie	-				-.008	.009	-				.008	.012
Lft. Samenwonen	-				-.010	.010	-				-.012	.014
Lft. Gehuwd	-				-.007	.005	-				-.006	.007
Verklaarde variantie	.087		.104		.104		.053		.063		.063	
N	6496		6496		6496		6496		6496		6496	

Noot. Afhankelijke variabelen: algemene levenstevredenheid en dagelijks welzijn. Referentiecategorie: alleenstaand.

*p<.05 **p<.01 ***p<.001

a. latrelatie verschilt significant (p<.005) van samenwonen

b. latrelatie verschilt significant van gehuwd

Conclusie

In dit onderzoek staat het effect van relatiestatus op het welzijn van een individu centraal. Westerse maatschappijen maken een transitie door in de manier waarop vrouwen en mannen een partnerschap vormen. Daar waar individuen vroeger kozen voor het huwelijk wordt vandaag de dag ongehuwd samenwonen meer geaccepteerd. Tevens is het aantal individuen met een latrelatie toegenomen. Eerder onderzoek gaat echter veelal over de welzijnsverschillen tussen gehuwde individuen en individuen die ongehuwd samenwonen. Het primaire doel van deze studie was om meer inzicht te krijgen in de welzijnsverschillen tussen individuen met en zonder partner en tussen individuen met verschillende relatietypen (alleenstaand, latrelatie, samenwonen en gehuwd). Daarnaast werd er onderzocht of deze mogelijke welzijnsverschillen varieerde al naar gelang van de leeftijd van het individu.

Ten eerste kan er geconcludeerd worden dat er duidelijke welzijnsverschillen zijn waargenomen tussen individuen met en zonder partner en tussen individuen met verschillende relatietypen. Individuen met een partner hebben een hoger welzijn dan individuen zonder partner. Vergeleken met alleenstaande individuen hebben gehuwde individuen het hoogste welzijn, gevolgd door individuen die ongehuwd samenwonen en individuen met een latrelatie. Individuen met een latrelatie hebben een hoger welzijn dan alleenstaande individuen, maar een lager welzijn dan individuen die ongehuwd samenwonen en gehuwde individuen. Individuen die ongehuwd samenwonen hebben een hoger welzijn dan individuen met een latrelatie en alleenstaande individuen. In tegenstelling tot eerder onderzoek (Soons & Liefbroer, 2008; Stack & Eshleman, 1998) wordt er in dit onderzoek geen verschil in welzijn gevonden tussen individuen die ongehuwd samenwonen en gehuwde individuen.

De bevindingen zouden verklaard kunnen worden aan de hand van hulpbronnen en ondersteuning van de partner. De toegang tot verschillende hulpbronnen en ondersteuning van de partner is gerelateerd aan de relatiestatus van het individu en zou het welzijn van het individu kunnen vergroten (Soons & Liefbroer, 2008; Stack & Eshleman, 1998). In tegenstelling tot individuen met een partner, hebben individuen zonder partner geen toegang tot verschillende hulpbronnen of ondersteuning van de partner. Individuen met een latrelatie hebben toegang tot hulpbronnen en ondersteuning van de partner, maar minder dan individuen die (ongehuwd) samenwonen of gehuwde individuen. Eveneens zouden de welzijnsverschillen verklaard kunnen worden aan de hand van selectiefactoren (Soons & Kalmijn, 2009). Niet de relatiestatus zorgt voor een beter welzijn van het individu, maar individuen met bepaalde kenmerken hebben een grotere kans op het vinden van een partner en zijn eerder geneigd om te huwen. Tevens zorgen deze kenmerken voor een hoger welzijn van het individu. De groep individuen zonder partner en individuen met een minder vaste relatietypen (latrelatie of ongehuwd samenwonen) zou disproportioneel kunnen bestaan uit laagopgeleide individuen, niet-religieuze individuen, gescheiden individuen en individuen met kinderen uit een vorige relatie wat leidt tot een lager welzijn bij deze groep.

Opvallend was dat er echter geen welzijnsverschillen gevonden zijn tussen gehuwde individuen en individuen die ongehuwd samenwonen. Dat er geen welzijnsverschillen gevonden zijn tussen gehuwde individuen en individuen die ongehuwd samenwonen zou verklaard kunnen worden door de institutionalisering van ongehuwd samenwonen in Nederland. Ongehuwd samenwonen wordt door de jaren heen steeds meer geaccepteerd (Bumpass, Sweet & Cherlin, 1991). Daar waar in eerder onderzoek gebruik is gemaakt van een oudere dataset, Soons en Liefbroer (2008) gebruiken data uit 1987 en 1991 en Stack en Eshleman (1998) gebruiken data uit 1981-1983, wordt er in dit onderzoek gebruik gemaakt van een meer recente dataset.

Ten tweede kan er geconcludeerd worden dat het effect van relatiestatus op het welzijn van het individu verschillend is voor individuen van verschillende leeftijden. Ten opzichte van jonge individuen (18 jaar tot 30 jaar) en oudere individuen (56 jaar en ouder) is het effect van het hebben van een partner op het welzijn van het individu het grootst bij individuen van middelbare leeftijd (31 jaar tot 55 jaar). Dit effect neemt toe wanneer het individu een middelbare leeftijd (31 jaar tot 55 jaar) bereikt en neemt weer af als het individu een oudere leeftijd (56 jaar of ouder) bereikt. Er lijkt hier sprake te zijn van een non-lineair verband. Het effect van het hebben van een partner op het welzijn van het individu verschilt niet tussen jonge individuen (18 jaar tot 30 jaar) en oudere individuen (56 jaar of ouder). Het effect van leeftijd op welzijnsverschillen wordt echter niet gevonden als er onderscheidt wordt gemaakt tussen verschillende relatietypen. Dit betekent dat leeftijd geen invloed heeft op het effect tussen het relatietype en het welzijn van het individu.

Mogelijk verklaringen voor deze bevindingen kunnen zijn dat individuen van middelbare leeftijd afhankelijker zijn van de toegang tot hulpbronnen en ondersteuning van de partner dan jonge individuen of oudere individuen. In tegenstelling tot individuen van middelbare leeftijd, zouden jonge individuen meer (eigen) sociale hulpbronnen hebben en oudere individuen meer (eigen) materiele hulpbronnen hebben. Een ander verklaring is een verandering binnen je referentiegroep. Naarmate de leeftijd stijgt krijgen steeds meer individuen een partner, waardoor je als (oudere) alleenstaand individu steeds meer afwijkt van je referentiegroep. Het afwijken van de referentiegroep zou het welzijn van het individu negatief kunnen beïnvloeden. Hierbij kan het zijn dat individuen zich alleen vergelijken met individuen met een partner en daarbij geen onderscheid maken tussen de relatietypen van andere individuen. Dit zou kunnen verklaren waarom de invloed van leeftijd niet wordt gevonden als er onderscheidt wordt gemaakt tussen de verschillende relatietypen.

Discussie

Alhoewel dit onderzoek zo nauwkeuring en volledig mogelijk is uitgevoerd, zijn er een aantal verbeteringen en implicaties voor vervolg onderzoek.

In dit onderzoek is er gebruikt gemaakt van wave 1 van de NKPS-data. Dit betekent dat de data niet longitudinaal is. De invloed van selectie-factoren kan worden getest als deze voorafgaand aan de relatiestatus van het individu gesteld zijn. Het NKPS biedt echter geen mogelijkheid voor onderzoek naar de invloed van selectiefactoren, omdat deze zijn gemeten tijdens de huidige relatiestatus van het individu en niet voorafgaand aan de relatie. Dit betekent dat een aantal selectiefactoren niet kunnen worden meegenomen in de analyse van dit onderzoek, terwijl er wordt vermoedt dat deze invloed kunnen hebben op de relatiestatus en het welzijn van het individu. Bij vervolg onderzoek moet er gebruik gemaakt worden van een longitudinaal data, waarbij de selectiefactoren duidelijk voorafgaand aan de huidige relatie van het individu zijn bevraagd.

De variabele leeftijd is in dit onderzoek gecategoriseerd in drie categorieën: jong, middelbaar en oud. Jonge individuen zijn individuen van 18 tot 30 jaar, individuen van middelbare leeftijd zijn individuen van 31 jaar tot 55 jaar en oudere individuen zijn individuen van 56 jaar en ouder. Er is gekozen voor deze categorieën met het idee dat jonge individuen aan het settelen zijn, individuen van middelbare leeftijd gesetteld zijn en dan oudere individuen ‘ontsettelen’ door scheiding of het worden van weduwe. Deze categorieën kunnen echter nog steeds erg heterogeen zijn. Zo zit een individu van 18 jaar in een andere levensfase dan een individu van 30 jaar, maar bevinden zich wel in dezelfde categorie. Deze heterogeniteit is nog groter in de groep met individuen van middelbare leeftijd. Individen met een leeftijd van 31 tot en met 40 jaar hebben veelal jonge kinderen en zullen hierdoor meer stressvolle situaties ervaren. Individen vanaf 50 jaar hebben oudere kinderen of zelfs kinderen die niet meer thuis wonen. Het aantal stressvolle situaties kan dan afnemen. Deze individuen zitten echter wel in één categorie. Zo zelfde idee geldt voor de categorie met oudere individuen. Individen van 56 jaar tot en met 67 jaar zijn nog werkende terwijl individuen vanaf 68 jaar genieten van een pensioen. Bij vervolg onderzoek zal de variabele leeftijd opgedeeld moeten worden in meer dan drie categorieën waarbij er rekening wordt gehouden met de levensfase van individuen.

In dit onderzoek wordt niet onderzocht of het effect van relatiestatus op het welzijn van het individu verschilt tussen mannen en vrouwen. Mogelijk kan de toegang tot hulpbronnen en ondersteuning van de partner, de invloed van selectiefactoren en het effect van leeftijd verschillen voor mannen en vrouwen. In vervolg onderzoek zou men ervoor kunnen kiezen om een onderscheid te maken tussen mannen en vrouwen.

Al met al heeft deze studie kennis bijgedragen over het verschil in welzijn tussen gehuwde individuen, (ongehuwd) samenwonende individuen en individuen met een latrelatie. Zo blijkt dat het welzijn van individuen met een latrelatie wel degelijk verschilt van het welzijn van individuen die (ongehuwd) samenwonen en gehuwde individuen. Tevens blijkt de leeftijd van het individu van invloed te zijn. Twee aspecten waar rekening mee moet worden gehouden bij volgonderzoek.

Bronvermelding

Ajrouch, K. J., Antonucci, T. C., & Janevic, M. R. (2001). Social networks among Blacks and Whites: The interaction between race and age. *The Journals of Gerontology Series B: Psychological Sciences and Social Sciences*, 56(2), S112-S118.

Berwick, D. M., Murphy, J. M., Goldman, P. A., Ware Jr, J. E., Barsky, A. J., & Weinstein, M. C. (1991). Performance of a five-item mental health screening test. *Medical care*, 169-176.

Brown, S. L., & Booth, A. (1996). Cohabitation versus marriage: A comparison of relationship quality. *Journal of Marriage and the Family*, 668-678.

Bumpass, L., & Lu, H. H. (2000). Trends in cohabitation and implications for children's family contexts in the United States. *Population studies*, 54(1), 29-41.

Bumpass, L. L., Sweet, J. A., & Cherlin, A. (1991). The role of cohabitation in declining rates of marriage. *Journal of Marriage and the Family*, 913-927.

De Graaf, P. M., & Kalmijn, M. (2003). Alternative routes in the remarriage market: Competing-risk analyses of union formation after divorce. *Social forces*, 81(4), 1459-1498.

DePaulo, B. M., & Morris, W. L. (2006). The unrecognized stereotyping and discrimination against singles. *Current Directions in Psychological Science*, 15(5), 251-254.

Diener, E. D., Emmons, R. A., Larsen, R. J., & Griffin, S. (1985). The satisfaction with life scale. *Journal of personality assessment*, 49(1), 71-75.

Haskey, J. (2005). Living arrangements in contemporary Britain: Having a partner who usually lives elsewhere and Living Apart Together (LAT). *POPULATION TRENDS-LONDON-*, 122, 35.

Hiekel, N., & Keizer, R. (2015). Risk-avoidance or utmost commitment? Dutch focus group research on cohabitation and marriage. *Demographic Research*, 32, 311.

Horwitz, A. V., & White, H. R. (1998). The relationship of cohabitation and mental health: A study of a young adult cohort. *Journal of Marriage and the Family*, 505-514.

Hoverd, W. J., & Sibley, C. G. (2013). Religion, deprivation and subjective wellbeing: Testing a religious buffering hypothesis. *International Journal of Wellbeing*, 3(2).

Joung, I. M. A., Stronks, K., Van De Mheen, H., Van Poppel, F. W. A., van Der Meer, J. B. W., & Machenbach, J. P. (1997). The contribution of intermediary factors to marital status differences in self-reported health. *Journal of Marriage and the Family*, 59, 4

Kalmijn, M., & Bernasco, W. (2001). Joint and separated lifestyles in couple relationships. *Journal of Marriage and Family*, 63(3), 639-654.

Karlsson, S. G., & Borell, K. (2002). Intimacy and autonomy, gender and ageing: Living apart together. *Ageing International*, 27(4), 11-26.

- Keizer, R., Dykstra, P. A., & Poortman, A. R. (2009). Life outcomes of childless men and fathers. *European sociological review*, 26(1), 1-1.
- Kiernan, K. (2009). Cohabitation in Western Europe: Trend, Issues and implications. In Booth, A., Crouter, A.C. *Just Living Together: implications of cohabitation on families, Children and Social Policy* (pp. 4). Mahwah: Lawrence Erlbaum Associations.
- King, V., & Scott, M. E. (2005). A comparison of cohabiting relationships among older and younger adults. *Journal of Marriage and Family*, 67(2), 271-285.
- Kohler, H. P., Behrman, J. R., & Skytthe, A. (2005). Partner+ children= happiness? The effects of partnerships and fertility on well-being. *Population and development review*, 31(3), 407-445.
- Levin, I. (2004). Living apart together: A new family form. *Current sociology*, 52(2), 223-240.
- Manting, D. (1995). Dynamics in Marriage and Cohabitation, An inter-temporal, life course analysis of first union formation and dissolution, pdoD-publications.
- Pearl A. Dykstra, Matthijs Kalmijn, Trudie C.M. Knijn, Aafke E. Komter, Aart C. Liefbroer, & Clara H. Mulder (2005). Questionnaires of the Netherlands Kinship Panel Study, a multi-actor, multi-method panel study on solidarity in family relationships, Wave 1. *NKPS Working Paper No. 5*. The Hague: Netherlands Interdisciplinary Demographic Institute.
- Pollmann-Schult, M. (2014). Parenthood and Life Satisfaction: Why Don't Children Make People Happy?. *Journal of Marriage and Family*, 76(2), 319-336.
- Poortman, A.R., & Liefbroer, A.C. (2010). Singles' relational attitude in a time of individualization. *Social Science Research*, 39(6), 938-949.
- Shorrocks, A. F. (1975). The age-wealth relationship: a cross-section and cohort analysis. *The review of Economics and Statistics*, 155-163.
- Soons, J. P. & Kalmijn, M. (2009). Is marriage more than cohabitation? Well-being differences in 30 European countries. *Journal of Marriage and Family*, 71(5), 1141-1157.
- Soons, J. P., & Liefbroer, A. C. (2008). Together is better? Effects of relationship status and resources on young adults' well-being. *Journal of Social and Personal Relationships*, 25(4), 603-624.
- Soons, J. P., Liefbroer, A. C., & Kalmijn, M. (2009). The long-term consequences of relationship formation for subjective well-being. *Journal of Marriage and Family*, 71(5), 1254-1270.
- Stack, S., & Eshleman, J. R. (1998). Marital status and happiness: A 17-nation study. *Journal of Marriage and the Family*, 527-536.
- Stutzer, A., & Frey, B. S. (2006). Does marriage make people happy, or do happy people get married?. *The Journal of Socio-Economics*, 35(2), 326-347.
- Van Praag, B. (2011). Well-being inequality and reference groups: an agenda for new research. *The Journal of Economic Inequality*, 9(1), 111-127.

Wiik, K. A., Bernhardt, E., & Noack, T. (2009). A study of commitment and relationship quality in Sweden and Norway. *Journal of Marriage and Family*, 71(3), 465-477.